

ottancet viittomakielen omakseen ja esittäneet eduskunnalle viittomakielen asemaan liittyviä aloitteita ja kyselyitä. Nähtäväksi jää, milloin ne alkavat kantaa hedelmää.

Viittomakielen heikosta asemasta Suomessa kertoo se, että sen tutkimus alkoi meillä vasta vuonna 1982. Ensimmäisenä tutkijana toimi Terhi Rissanen. Hänen tutkimusraporttinsa "Viittomakielen perusrakenne" ilmestyi vuonna 1985. Seuraavaksi tutkijan tointa hoiti Päivi Pimiä. Hänen tutkimuksestaan voi lukea Pimiän ja Rissanen yhteisestä julkaisusta "Kolme kirjoitusta viittomakielestä". Molempien apuna toimi kuuro kielienopas Topi Sandholm. Nykyisin tutkijan virkaa hoitaa Kati Marjanen.

Nykyisin ainoa Suomessa käynnissä oleva viittomakielen tutkimus, jotaikin opinnoitetta lukuun ottamatta, lienee Kuurojen Liiton sanakirjaprojekti, jossa

työskentelee myös KKT:n tutkija. Projektia johtaa tutkija Anja Malin ja tutkimusapulaisena on kuuro Kimmo Leinonen. Projekti alkoi maaliskuussa 1988, ja sen tavoitteena on tuottaa uusi suomalaisen kuurojen käyttämän viittomakielen yleissanakirja. Näillä näkymin sanakirja valmistuu vuonna 1994, ja siihen tulee noin 1000 keskeistä viittomaa.

KIRJALLISUUTTA

Deuchar, Margaret 1984: British Sign Language. Routledge & Kegan Paul plc: London.

Pimiä, Päivi & Rissanen Terhi 1987: Kolme kirjoitusta viittomakielestä. Department of General Linguistics. University of Helsinki.

Rissanen, Terhi 1985: Viittomakielen perusrakenne. Department of General Linguistics. University of Helsinki.

Miltä suomen kieli näyttää?

Olla kartantapainen, tehtävään auferille pääsyy eli käyttökelpoisen ilmun löytämiseen. Se voi myös olla rakennepiirustus. Omat yritykseni näitä suuntiin tosin ovat törmänneet kaurotiteisuuden rajoituksiin: piirustusperin sijaan tarvitaan pikemminkin pöria ja rautalankaa. Erään tutkijaseminarin kahvipöydässä leikittelimekin aituksella kielitieteellisten mallien rakentamiseen suunnitellun palikkasarjan taitamisesta. Kuka ryhtyisi puuhaan?

Saadakseni selville, millainen on jadenkin ihmisten kuva suomen kieleen olen koonnut piirustuksia kahdelta kenhkilöryhmältä, yhteensä noin 80 hegeltä. Kummallakin kerralla pyysi luennollani istuvaa joukkoa piirtämään kuvan suomen kielestä. Totesin, et tehtävä on varmaan uusi ja outo, mutta antanut sen tarkempia ohjeita enkä vinnanvaraa. Valmistautumistaikaa ei a

Olen opettanut suomea vieraana kielenä aikuisille ulkomaalaisille toistaikymmentä vuotta. Samaan aikaan olen seurannut kaksikielisten lasten kielen ja kielitiedon kehitystä. Sekä työ että "harrastus" ovat herättäneet saman kysymyksen: miltä suomen kieli näyttäisi, jos siitä voisi piirtää kuvan?

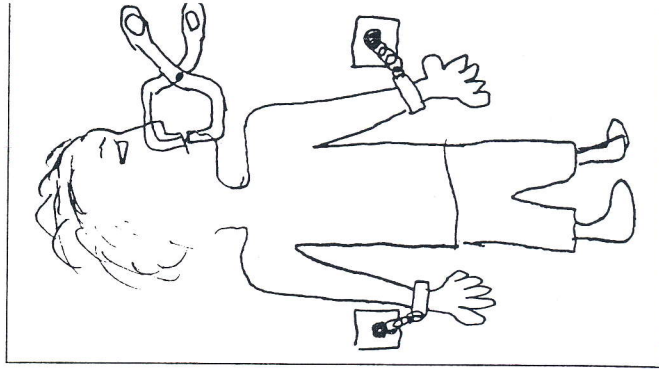
Useimmiten kieltä, niin kuin muitakin abstrakteja asioita, yritetään kuvata kielen avulla. Tätä on verrattu tulen tekemiseen puiseen liereen tai veneen rakentamiseen keskellä merta: ennen pitkää ei tiedä, mikä on mitä. Kuvan etuna kieltä tutkitessa on siis kuvauksen kohteen ja välineen erottaminen toisistaan.

Kielentutkimuksessa visuaalistamista on harrastettu huomattavasti vähemmän kuin monilla muilla tieteenaloilla — onpa kuvia ja kaikkia muitakin graafisen esityksen muotoja pidetty jopa epäsuotuisina opinnoitetoissa. Kuvia kielestä on toki silti piirretty, mutta generatiivisten puut, strukturalistien laatikot ja muut rakennekuvaukset kuvaavat aina jotakin kielen ilmiötä, lohkoa tai yksittäistä esimerkkilauseetta, eivät kieltä kokonaisuutena.

Kielen kokonaisuuden hahmottamiseen kuvaa kuitenkin tarvitaisiin. On näet ihmisiä, joiden on vaikea oppia yksityiskohtia, jolleivät he "näe", mihin opittava asia liittyy, minkälainen, minkä tasoinen ja minkäkoinen osa se on opittavasta kokonaisuudesta. Tämä koskee niin suomea vieraana kieltenä opettelevia kuin äidinkielen kielitietoakin hankkivia — siis koululaisia.

Kielen kuva ei tietenkään ole kieli, eihän pöydän kuvakaan ole pöytä. Kuitenkin pöydän kuva antaa meille hetkessä paljon tietoa sellaisestakin pöydästä, jota emme pääse itse näkemään. Kieli on jotakin abstraktia, ja kuva voi olla apuneuvo, jonka avulla yritämme havainnollistaa, millainen kieli on.

Kielen kuva voi olla monenlainen. Se voi olla mielikuva, johon vaikuttavat kielelliset kokemukset ja asenteet. Se voi

Tervetuloa!

VALLAN KIELI

Nyky-suomen seura ry:n syyssemapäivä pidetään 27.10.1990 Oulun yliopistossa klo 10.00.

Aiheena on

Alustajina:
fil. toht. Riiva Liisa Pitkänen
prof. Fred Karlsson
toim. Tuulikki Ukkola
kirjailija Rein Raud

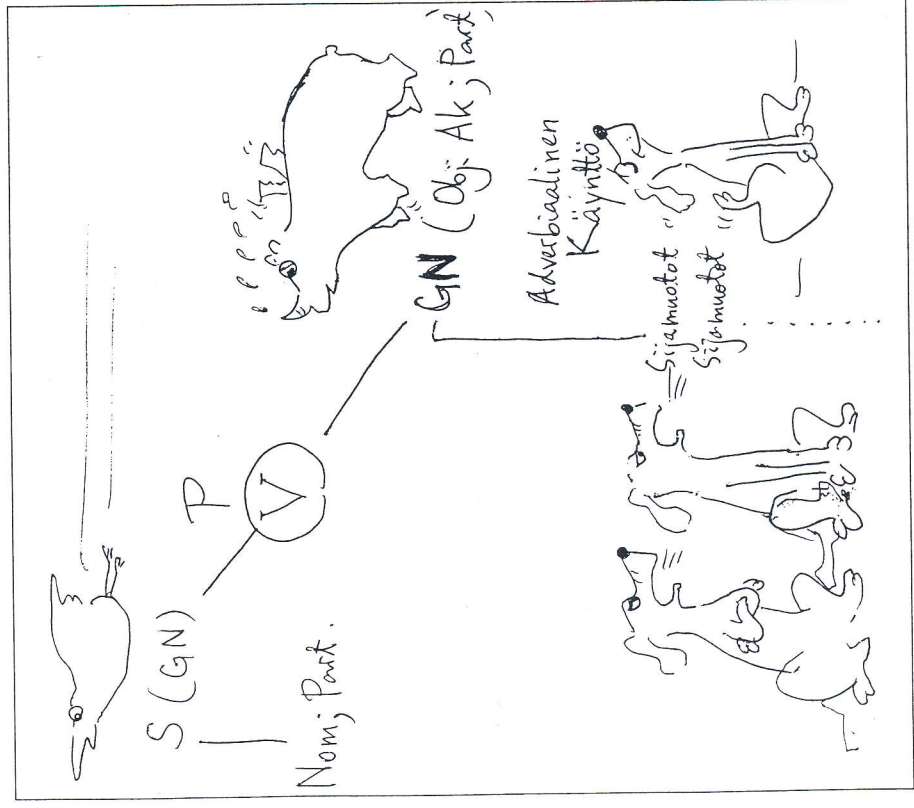

nettu, vaan tehtävään käytiin käsiksi heti. Aikaa oli noin 20 minuuttia. Ensimmäinen ryhmä koostui suomalaisista toisen vuoden englannin kielen opiskelijoista, jotka kuuntelivat luentoa ja nykysuomen rakenteesta. Kysessä oli ensimmäinen luentokerta. Toinen ryhmä oli ulkomaalaisia suomen kielen opiskelijoita. He olivat kaikki oppineet suomen (ja useita muita kieliä) vieraana kielinä ja olivat opinnoissaan pitkälle edistyneitä, sanomalehden lukuun ja suomenkielisten luentojen kuunteluun pystyviä.

Kuvissa oli selvä ero: suomalaiset kirjoittivat, pyynnöstä huolimatta lähes-

kään kaikki eivät piirtäneet. Kuvauksissa ja kuvien teksteissä oli paljon kielio pillista tietoa, ei niinkään spontaania hahmottamista, mikä oli odotettavissa- kin, kyseessähän olivat kielten opiskelijat. Kuvat esittivät legopalikoita, juna- vaunuja, tiiliseiniä, palapelia jne. Kalk- kien idea oli pohjimmiltaan sama: kieli koostuu osista, joita liitetään yhteen.

Suomalaisten kuva kielestään oli hyvin siisti. Vain yhdessä kuvassa yhteen liitetyt osat olivat reunoistaan epämä- räisiä, pilven tapaisia. Tämän kuvan piir- täjän satun tietämään olevan naimisissa suomea parhailaan opettelevan ulko- maalaisen kanssa.

Ulkomaalaiset osoittivat enemmän mielikuvitusta. Kuvissa oli ihmisiä, toukkia, lintuja, käärmeitä, hirviöitä, possuja, koiria, omenia, mehiläisiä, portaakkoja, pyöröovia, ahraita putkia, korkeita aitoja. Vain pari kuvaa esitti puhtaasti kielen rakenteellisia seikkoja. Toiset taas eivät esittäneet itse asiassa lainkaan kieltä, vaan sen oppimiseen liit- tyviä tunteita. Monissa oli mukana sekä kielen rakenne että sen oppiminen. Jois- sakin oli mukana selityksiä, esimerkiksi: ensin opiskelija juuttuu pyöröoveen ja pyörii siinä toivotomana, kunnes ovi äkkiä alkaa muuttua lasiseksi, läpinäky- väksi. Joku taas oli piirtänyt sarjakuvan kokemusten kautta kasvaa siivet, toinen taas sikin sokin pörräävästä mehiläspar- vesta, joka kuitenkin tuottaa siistejä ken- nostollisia hunajaa.

Useimpiin kuviin on suuresti vaikut- tanut opetus, se kuvaus, joka koulussa tai kirjoissa on suomen kielestä annettu. Neitsellistä kuvaa suomen kielestä on vaikea piirtää — ehkä olisi annettava kynä alle kouluikäisten lasten käteen, en- nen kuin kieltä on alettu opetuksella so- vitta perinteiseen malliin. Suomenkie- listä, kouluja käymäronä aikuista kun on vaikea koehenkilöksi löytää.

Selvää on kuitenkin, että kuva on täy- sin erilainen silloin, kun piirtäjä kuvaa äidinkieltään, ja silloin, kun kuvataan vierasta, opettelemalla opeteltua kieltä. Omaa kieltä ei välttämättä tarvitse hah- mottaa millään lailla, se on opittu niin varhaisessa vaiheessa, ettei oppimispro- sessia tai oppiessa kielestä tehtyjä ha- vaintoja voi mitenkään muistaa tai ku- vailla. Oma kieli jäsenynty kouluopetuks- sen kautta. Koulussa opitaan ensin, että kieli koostuu äänneistä, joita voidaan merkitä kirjaimilla ja jotka voidaan jäl- leen muuttaa puheeksi lukemalla. Opi- taan, että kielessä on sanoja ja lauseita. Pari vuotta myöhemmin aletaan antaa kielen osille nimiä: puhutaan sanaluokis- ta, sija- ja verbimuodoista ja lauseenjäse- nistä. Monen mielessä suomen kieli koostuukin varmasti erilaisista luette- loista. Tätä taustaa vasten on selvää, että äidinkielisten puhujien kuvat kielestään

ovat enimmäkseen lineaarisia tai muutu selkeästi jäsentäviä.

Ulkomaalaisen näkökulma suome- taas on ihan erilainen: hän on opetell oppikirjasta sanoja ja lauseita ja häne on annettu kielopillisiä sääntöjä. J hän ylipäänsä pohjaa oppimansa kiel- rakenteellisia suhteita yli sen tiedon, jo ka hän tarvitsee muodostaakseen oike muodon tai valitakseen oikean päätte oikeaan lauseeseen, hän yleensä hu maa, että morfologia, muoto-oppi, suomessa sangen keskeinen. Alkeisopi kirjoja tarkasteltaessa voi jopa tulla s hen tulokseen, että kun sen oppii, ei pi- jon muuta tarvitsekaan oppia. Käytän tosin pian opettaa, että muutakin tiet ja taitoa tarvitaan, ennen kuin kiele käyttö alkaa olla edes jotakuinkin h väkyyttävää ja ymmärrettävää. Omak kuvani suomesta on kuitenkin muoto tunut morfologiakeskeiseksi: jyrk- muoto-opillisen mäen harjalta avaut loiva rinne vähitäistä sanaston ja sy taktisten hienouksien oppimista, enn- kuin ollaan suomen kielen hallinnan j- ven rannalla.

Voi olla, että kaikki eivät kielen suaalistamista kaipaa missään muodoss: Ainakaan sitä ei ole totuttu odottama ja vaatimaan. Mutta en ilmeisesti ole : noa, joka kokee saavansa kuvista lisät toa ja muistin tukea. Vaikka täydellis suomen kielen koko kuvan piirtämin on tuskin sen mahdollisempaa kuin tä dellisen kielioopin kirjoittaminenkaa moni opettaja ja oppilas ilahtuisi va masti, jos kielen abstraktin rakente oppimiseen olisi liitettävissä niin rake nekarttoja kuin mielikuviaakin.

Matsa Mart

Jyväskylän yliopiston kielikesk

